

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.16:63

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2025.20>*М. М. Денисяк**orcid.org/0009-0004-4494-0165**аспірант кафедри морського та міжнародного права**Міжнародного гуманітарного університету*

МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ З РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ТА ТОРГІВЛІ

Світова аграрна сфера перебуває під значним впливом глобалізаційних процесів, кліматичних змін, продовольчих криз, торгівельних війн та геополітичних конфліктів, що посилюють тиск на національні системи виробництва та торгівлі сільськогосподарською продукцією. У контексті забезпечення стабільного аграрного розвитку, продовольчої безпеки та конкурентоспроможності на міжнародних ринках дедалі актуальнішою стає проблема ефективного регулювання аграрного виробництва та торгівлі через систему міжнародних договорів. Ці договори встановлюють правові рамки для координації між державами, розподілу зобов'язань, зменшення торгівельних бар'єрів, регулювання субсидій, захисту санітарних і фітосанітарних стандартів, а також охорони географічних зазначень і інтелектуальної власності в аграрній галузі.

Використання міжнародних договорів дозволяє гармонізувати національні політики, залучати інвестиції, впроваджувати інноваційні технології (наприклад, стійкі методи землеробства, цифрові системи моніторингу ланцюгів постачань) та забезпечувати справедливий доступ до ринків. Однак їх імплементація стикається з правовими викликами, пов'язаними з недостатньою гармонізацією національного законодавства, конфліктами норм у багатосторонніх і регіональних угодах, невідповідністю регуляторних механізмів сучасним загрозам (таким як зміна клімату, пандемії та торгівельні обмеження) і складнощами у балансі інтересів розвинених та країн, що розвиваються.

У цій статті здійснено міжнародно-правовий аналіз чинних договорів у сфері регулювання аграрного виробництва та торгівлі (зокрема Угоди СОТ про сільське господарство, угод у рамках FAO, регіональних торговельних блоків), оцінку їх ефективності та впливу на національні аграрні політики, а також запропоновано напрями удосконалення правових механізмів для сприяння інтеграції України до глобального аграрного ринку в умовах членства в СОТ та європейської інтеграції.

Метою статті є комплексний міжнародно-правовий аналіз чинних міжнародних договорів у сфері

регулювання аграрного виробництва та торгівлі сільськогосподарською продукцією, визначення їх ієрархії, взаємозв'язку та ефективності, а також формулювання пропозицій щодо гармонізації національного законодавства України з міжнародно-правовими стандартами в умовах інтеграції до світового аграрного ринку та участі в СОТ.

Аграрний сектор відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки, розвитку міжнародної торгівлі та підтриманні глобальної економічної стабільності. В умовах посилення екологічних викликів, зростання конкуренції на світових ринках та нестабільності економічних процесів міжнародно-правове регулювання аграрного виробництва і торгівлі набуває особливого значення. Міжнародні договори формують нормативні засади, що визначають стандарти безпеки та якості продукції, умови доступу до ринків, правила державної підтримки та механізми вирішення спорів, забезпечуючи прозорість і передбачуваність у глобальній аграрній системі [1, р. 5].

Одним із ключових документів, що регулюють світову аграрну торгівлю, є Угода про сільське господарство, ухвалена в межах Уругвайського раунду Світової організації торгівлі. Вона встановлює правила щодо доступу на ринок, внутрішньої підтримки та експортних субсидій, спрямованих на поступову лібералізацію торгівлі сільськогосподарською продукцією [2]. Важливе значення має й Угода СОТ про застосування санітарних і фітосанітарних заходів, яка зобов'язує держави уникати прихованих форм протекціонізму, забезпечуючи наукове обґрунтування заходів, що застосовуються для захисту здоров'я людей, тварин і рослин, а також відповідність міжнародним стандартам, зокрема Codex Alimentarius, МЕБ та ІРПС [3]. Угода про технічні бар'єри у торгівлі доповнює ці положення, визначаючи правила щодо технічних регламентів, стандартів, сертифікації та маркування продукції, щоб запобігти створенню невідправданих обмежень у торгівлі [4].

У сфері регулювання аграрного виробництва значну роль відіграють екологічні та ресурсні міжнародні договори. Конвенція про біологічне різно-

маніття 1992 року встановлює правові механізми збереження агробіорізноманіття, сталого використання генетичних ресурсів і розподілу вигод від їх застосування. Для сільського господарства особливо важливими є положення щодо збереження традиційних сортів рослин, забезпечення біобезпеки та підтримання екологічної рівноваги в агросистемах [5].

Важливу роль у формуванні стандартів і політики в аграрній сфері відіграє Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО). З-поміж нормативних документів ФАО особливої уваги заслуговують Добровільні керівні принципи щодо відповідального управління правами на землю, рибні ресурси та ліси в контексті національної продовольчої безпеки, які формують основу для політики багатьох країн. Крім того, спільно з ВООЗ, ФАО координує діяльність Комісії Codex Alimentarius, яка встановлює стандарти якості, гігієни та маркування харчових продуктів для міжнародної торгівлі [6, с. 271].

Міжнародний договір ФАО про генетичні ресурси рослин для продовольства та сільського господарства створює глобальну систему доступу до генетичних ресурсів і розподілу вигод, що сприяє розвитку селекції, інноваційних підходів у вирощуванні культур та забезпеченню продовольчої безпеки на світовому рівні [7]. Як слушно вказують Х. А. Григор'єва та Т. Є. Харитонova, країни, що переживають післявоєнний період, зазвичай стикаються з різким падінням аграрного виробництва та тривалою продовольчою кризою. Саме тому критично важливим є максимальне збереження обсягів і рівня сільськогосподарського виробництва вже на етапі активних бойових дій. У цьому контексті системна та зважена державна підтримка національного аграрного бізнесу набуває значення питання національної безпеки [8, с. 290]. Це підкреслює не тільки необхідність збереження та адаптації агропротекційних правовідносин в Україні в умовах збройного конфлікту, а й потребу в подальшому вдосконаленні аграрного законодавства у відповідній сфері [9, с. 287].

Суттєвий вплив на аграрне виробництво має й Паризька угода, яка передбачає заходи щодо скорочення викидів парникових газів, підвищення стійкості аграрного сектору та впровадження кліматоорієнтованих технологій, розглядаючи сільське господарство як один із ключових секторів для адаптації до наслідків зміни клімату [10].

Важливою складовою міжнародного регулювання аграрної сфери є регіональні торговельні та політичні механізми. Право Європейського Союзу, зокрема Спільна аграрна політика, є прикладом комплексної наднаціональної системи регулювання, що охоплює підтримку фермерів, регулювання ринків, забезпечення екологічних стандартів і контроль якості харчової продукції. Впровадження

цих стандартів створює високий рівень захисту споживачів та стимулює сталий розвиток аграрного сектору. Україна, виконуючи Угоду про асоціацію з ЄС, активно гармонізує своє аграрне законодавство зі стандартами Європейського Союзу, зокрема у сферах безпечності харчових продуктів, санітарних і фітосанітарних заходів, ринкового контролю та сталого виробництва [11; 12].

Імплементация міжнародних договорів відіграє значну роль у розвитку національної аграрної політики України. Виконання міжнародних торговельних, екологічних та технічних зобов'язань сприяє інтеграції України до глобальних agrifood-ринків, підвищенню конкурентоспроможності аграрної продукції, удосконаленню системи контролю за її якістю та безпечністю, а також формуванню сучасної системи аграрного управління, заснованої на міжнародних стандартах. Важливими напрямками є гармонізація законодавства зі стандартами СОТ та ЄС, модернізація санітарних, фітосанітарних і технічних процедур, а також участь України у міжнародних програмах моніторингу хвороб тварин і рослин та розвитку сталого виробництва [13].

На думку Н. О. Багай, до основних напрямів адаптації вітчизняного аграрного законодавства до законодавства ЄС слід віднести їх зближення щодо: 1) способів виробництва сільськогосподарської продукції; 2) організації аграрного ринку та торгівлі продукцією рослинництва і тваринництва; 3) вимог щодо якості сільськогосподарської продукції; 4) охорони довкілля у процесі аграрного виробництва, розвитку органічного виробництва; 5) розвитку сільських територій та сільських громад; 6) забезпечення сталого сільськогосподарського виробництва; 7) державної підтримки сільського господарства [14, с. 6].

Глобалізація проблем у сферах продовольства, екології та енергетики стала підставою для того, щоб 25 вересня 2015 року на рівні Генеральної Асамблеї ООН світова спільнота проголосила концепцію сталого розвитку як Порядок денний на XXI століття та затвердила Цілі сталого розвитку (ЦСР) у підсумковому документі «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року» [15].

Сталий розвиток є новою парадигмою сучасного світогляду, яка передбачає перехід від чисто економічної моделі до економіки сталого розвитку (зеленої економіки) та досягнення оптимального балансу між економічною, соціальною й екологічною складовими.

З метою захисту національних інтересів України в контексті сталого розвитку економіки та держави, підвищення рівня й якості життя населення, а також забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. «Про Цілі стало-

го розвитку України на період до 2030 року» [16] були адаптовані та визначені національні Цілі сталого розвитку на вказаний період. Більшість із них безпосередньо стосуються аграрної сфери, яка традиційно є сферою перетину численних публічних і приватних інтересів: економічних, продовольчих, екологічних, соціальних, безпекових тощо.

До ключових ЦСР, що мають пряме відношення до агросфери, належать: викорінення голоду та бідності, забезпечення продовольчої безпеки, покращення харчування та сприяння сталому сільському господарству; забезпечення здорового способу життя та благополуччя для всіх незалежно від віку; раціональне управління водними ресурсами; доступ до доступних, надійних, стійких і сучасних джерел енергії; поступове, інклюзивне та стале економічне зростання, повна й продуктивна зайнятість та гідна праця; розвиток інновацій; перехід до раціональних моделей споживання та виробництва; термінові заходи з боротьби зі зміною клімату та її наслідками; збереження та відновлення наземних екосистем, стале використання земель і лісів, протидія опустелюванню, деградації ґрунтів і втраті біорізноманіття; активізація глобального партнерства задля сталого розвитку.

Узагальнюючи, міжнародні договори формують багаторівневу систему регулювання аграрного виробництва й торгівлі, яка охоплює торговельні, екологічні, технічні та інституційні аспекти. Вони сприяють підвищенню якості та безпечності продукції, забезпечують стабільність світових аграрних ринків, захист біорізноманіття та розвиток кліматоорієнтованого агровиробництва. Для України реалізація міжнародних зобов'язань у цій сфері є важливою умовою економічного розвитку, продовольчої безпеки та поглиблення інтеграції у світову економіку.

Література

1. Josling T. Agricultural Trade Policy: Completing the Reform. Washington, 1998. 132 p. URL: <https://books.google.com.cy/books?id=ILz4AlF6cvAC&prints=copyright#v=onepage&q&f=false> (дата звернення: 14.12.2025).
2. Agreement on Agriculture. URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14-ag.pdf (дата звернення: 14.12.2025).
3. Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures. URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/15-sps.pdf (дата звернення: 14.12.2025).
4. Agreement on Technical Barriers to Trade. URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/17-tbt.pdf (дата звернення: 14.12.2025).
5. Convention on Biological Diversity, 1992. URL: <https://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf> (дата звернення: 14.12.2025).
6. Денисяк М. М. Місце сільськогосподарського виробництва в системі міжнародно-правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2025. Вип. 89. С. 269-273.
7. International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture, 2001. URL: <https://www.fao.org/3/i0510e/i0510e.pdf> (дата звернення: 14.12.2025).
8. Харитоновна Т. Є., Григорьева Х. А. Продовольча безпека в умовах воєнних конфліктів сучасності: правовий досвід іноземних держав. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №2. С. 287–291. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2023/65.pdf (дата звернення: 14.12.2025).
9. Статівка А. М., Курман Т. В. Аграрне законодавство України: сучасний стан і перспективи розвитку в умовах глобальних загроз. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Том 30. № 3. С. 280-297.
10. Paris Agreement, 2015. URL: https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf (дата звернення: 14.12.2025).
11. Common Agricultural Policy: Key Policies. URL: <https://agriculture.ec.europa.eu> (дата звернення: 14.12.2025).
12. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22014A0529\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22014A0529(01)) (дата звернення: 14.12.2025).
13. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Євроінтеграція у сфері аграрної політики. URL: <https://minagro.gov.ua> (дата звернення: 14.12.2025).
14. Багай Н. О. Теоретико-методологічні засади розвитку аграрного законодавства України в умовах євроінтеграції : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06 ; ДВНЗ «Прикарпат. Нац. ун-т імені В. Стефаника», Ін-т держави і права імені В. М. Корецького. Київ, 2021. 46 с.
15. Перетворення нашого світу: Порядок денний у галузі сталого розвитку на період до 2030 року : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 25.09.2015. URL: http://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/SD_resolution_NY_2015.pdf (дата звернення: 14.12.2025).
16. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 14.12.2025).

Анотація

Денисяк М. М. Міжнародні договори з регулювання аграрного виробництва та торгівлі. – Стаття.

Стаття присвячена міжнародно-правовому регулюванню аграрного виробництва та торгівлі сільськогосподарською продукцією через систему міжнародних договорів. Підкреслено актуальність проблеми в умовах глобалізації, кліматичних змін, продовольчих криз, торговельних війн та геополітичних конфліктів, що посилюють тиск на національні аграрні системи та вимагають ефективної координації між державами для забезпечення продовольчої безпеки, стабільного розвитку та конкурентоспроможності.

Позначено ключову роль міжнародних договорів у встановленні правових рамок для зменшення торговельних бар'єрів, регулювання субсидій, санітарних і фітосанітарних заходів, технічних стандартів, захисту географічних зазначень, збереження біорізноманіття та адаптації до змін клімату. Проаналізовано основні багатосторонні документи, зокрема Угоду СОТ про сільське господарство, Угоду про застосування санітарних і фітосанітарних заходів, Угоду про технічні бар'єри в торгівлі, Конвенцію про біологічне різноманіття 1992 року, Міжнародний договір ФАО про генетичні ресурси рослин

для продовольства та сільського господарства, Паризьку угоду щодо зміни клімату, а також діяльність FAO (включаючи Codex Alimentarius та Добровільні керівні принципи щодо відповідального управління землею).

Особливу увагу приділено регіональним механізмам, зокрема Спільній аграрній політиці ЄС, та імплементації міжнародних стандартів в Україні в контексті членства в СОТ, Угоди про асоціацію з ЄС та адаптації до Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року (згідно з Указом Президента України від 30 вересня 2019 р.). Розглянуто виклики імплементації, включаючи конфлікти норм, гармонізацію національного законодавства та необхідність державної підтримки аграрного сектору в умовах збройного конфлікту як питання національної безпеки.

Зроблено висновок, що міжнародні договори створюють багаторівневу систему регулювання, яка сприяє підвищенню якості продукції, стабільності ринків та сталому розвитку. Для України їх ефективна реалізація є ключовою умовою інтеграції до глобального аграрного ринку, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення продовольчої безпеки.

Ключові слова: міжнародні договори, виробництво, міжнародно-правове регулювання, продовольча безпека, політика ЄС.

Summary

Denysiak M. M. International treaties regulating agricultural production and trade. – Article.

The article is devoted to the international legal regulation of agricultural production and trade in agricultural products through the system of international treaties. It emphasizes the relevance of this issue in the context of globalization, climate change, food crises, trade wars, and geopolitical conflicts, which increase pressure on national agricultural systems and require effective coordination among states to ensure food security, sustainable development, and competitiveness.

The key role of international treaties in establishing legal frameworks for reducing trade barriers, regulating subsidies, sanitary and phytosanitary measures, technical standards, protection of geographical indications, conservation of biodiversity, and adaptation to climate change is highlighted. The article analyzes major multilateral instruments, in particular the WTO Agreement on Agriculture, the Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures, the Agreement on Technical Barriers to Trade, the 1992 Convention on Biological Diversity, the FAO International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture, the Paris Agreement on climate change, as well as the activities of the FAO (including the Codex Alimentarius and the Voluntary Guidelines on the Responsible Governance of Tenure of Land).

Special attention is paid to regional mechanisms, in particular the EU Common Agricultural Policy, and to the implementation of international standards in Ukraine in the context of its WTO membership, the EU–Ukraine Association Agreement, and adaptation to the United Nations Sustainable Development Goals until 2030 (in accordance with the Decree of the President of Ukraine of 30 September 2019). The challenges of implementation are examined, including conflicts of norms, harmonization of national legislation, and the need for state support of the agricultural sector in conditions of armed conflict as a matter of national security.

It is concluded that international treaties create a multilevel regulatory system that contributes to improving product quality, market stability, and sustainable development. For Ukraine, their effective implementation is a key condition for integration into the global agricultural market, enhancing competitiveness, and ensuring food security.

Key words: international treaties, production, international legal regulation, food security, EU policy.

Дата першого надходження рукопису до видання: 17.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.11.2025

Дата публікації: 31.12.2025